

Los dziecka żydowskiego w czasie Holokaustu na przykładzie historii ocalenia Elżbiety Ficowskiej

Martyna Grądzka-Rejak | Piotr Trojański

Wprowadzenie dla nauczyciela

Scenariusz powstał na podstawie wywiadu z Elżbietą Ficowską i historii pomocy udzielonej jej podczas II wojny światowej. Jest przeznaczony do realizacji w trakcie zajęć z uczniami od 14. roku życia. Poruszona w nim tematyka umożliwia wykorzystanie go na zajęciach interdyscyplinarnych z zakresu historii, kultury, języka ojczystego, etyki, edukacji medialnej i nauk społecznych. Materiał został podzielony na 3 części: właściwy scenariusz (tok lekcji), zestaw materiałów źródłowych oraz kartę pracy, zawierającą zadania do pracy na lekcji – w grupie lub samodzielnie.

Instrukcja

W skład scenariusza wchodzi 5 materiałów źródłowych i karta pracy z ćwiczeniami. Zaproponowany układ zajęć może podlegać modyfikacjom, podobnie jak wykorzystanie źródeł i ćwiczeń. W trakcie zajęć niezbędny będzie sprzęt do odtworzenia nagrania wideo z wywiadem, warto też zadbać o dostęp do Internetu i umożliwić uczniom korzystanie z urządzeń mobilnych.

Cele operacyjne:**Uczeń:**

- zna sytuację ludności żydowskiej, w tym dzieci, pod okupacją niemiecką,
- potrafi opisać różne strategie przetrwania dzieci żydowskich w okresie II wojny światowej,
- zna rodzaje pomocy udzielanej dzieciom żydowskim w czasie Holokaustu i potrafi je egzemplifikować historiami ludzi pochodzącymi z różnych krajów Europy,
- rozumie znaczenie i wagę świadectw ocalałych z Zagłady.

Kształtowane umiejętności:**Uczeń:**

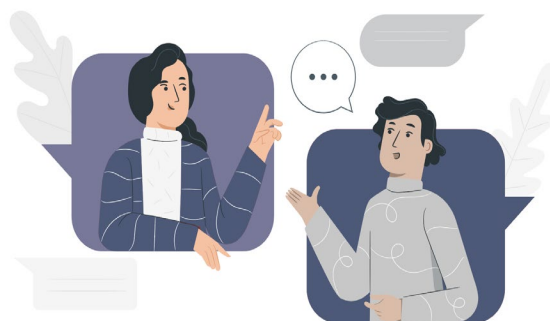
- analizuje wywiad ze świadkiem, teksty źródłowe i zdjęcia,
- wskazuje na związki przyczynowo-skutkowe między faktami historycznymi,
- tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną.

Metody nauczania:

- mapa myśli,
- rozmowa nauczająca,
- praca w grupach,
- dyskusja,
- analiza tekstów źródłowych, wywiadu i fotografii z wykorzystaniem technik *visual thinking* (myślenia obrazowego) i SOAPSTone¹,
- praca samodzielna z zestawem ćwiczeń.

Środki dydaktyczne:

- zestawy materiałów źródłowych,
- karta pracy,
- materiały edukacyjne dla nauczycieli:
 - fragment wywiadu z Elżbietą Ficowską (<https://www.youtube.com/watch?v=HSoGHEsz-l0>)
 - katalog wystawy „Between Life and Death. Stories of Rescue during the Holocaust” (<https://enrs.eu/between-life-and-death>),
- tablica/flipchart, kresa/pisak,
- duże arkusze papieru/brystole,
- komputer z dostępem do Internetu i rzutnik/tablica multimedialna.

¹ SOAPSTone to akronim odpowiadający angielskiej nazwie techniki: *speaker* (mówiący), *occasion* (okoliczność), *audience* (publiczność), *purpose* (cel), *subject* (temat), *tone* (ton wypowiedzi). Kwestionariusz SOAPSTone znajduje się w ćwiczeniu 5 w tym scenariuszu.

Scenariusz lekcji

Wprowadzenie

1. Rozdaj uczniom materiały źródłowe i karty pracy. Następnie poproś, aby indywidualnie i w ciszy przeczytali tekst wprowadzający „Przerwane dzieciństwo. Los dzieci żydowskich podczas II wojny światowej” (**Źródło A**), a potem na jego podstawie sporządzili mapę myśli. Przed rozpoczęciem pracy wyjaśnij zasady tworzenia mapy myśli. Zwróć uwagę, że jest to szczególny rodzaj notowania, który ma na celu lepsze zrozumienie czytanego tekstu i uporządkowanie informacji zgodnie z indywidualnymi potrzebami. Po wykonaniu zadania poproś wybranych uczniów, aby na forum klasy, posiłkując się swoimi mapami myśli, odpowiedzieli na następujące pytania:
 - Jakie były etapy funkcjonowania i procesu zagłady dzieci żydowskich w czasie wojny?
 - Od jakich czynników zależało codzienne funkcjonowanie dzieci żydowskich w getcie?
 - Jak w czasie życia w getcie zmieniły się role dzieci w rodzinie?
 - Jakie szanse na przetrwanie miały dzieci żydowskie?

W podsumowaniu pracy uczniów wskaż, że w okresie II wojny światowej społeczność żydowska w całości została skazana przez niemieckich nazistów na zagładę. Szczególną uwagę zwracają doświadczenia dzieci żydowskich – jako osób, które same nie mogły się bronić, wymagały opieki i wsparcia dorosłych.

Więcej informacji

Stowarzyszenie „Dzieci Holocaustu” skupia osoby ocalone z Zagłady, które ze względu na żydowskie pochodzenie były skazane przez okupanta hitlerowskiego na eksterminację i dlatego przebywały w gettach, obozach koncentracyjnych, obozach zagłady lub musiały ukrywać swoją tożsamość, przy czym w dniu rozpoczęcia II wojny światowej miały nie więcej niż 13 lat lub urodziły się w czasie wojny.

Strona internetowa: <https://dzieciholocaustu.org.pl/>

2. Przedstaw uczniom temat i cele lekcji, zwracając uwagę, że jej podstawą będzie historia Elżbiety Ficowskiej, jednego z dzieci ocalałych z Zagłady

Rozwinięcie

1. Pokaż uczniom **Źródło B** i poproś, aby przyjrzeni się uważnie zdjęciu, a potem dokonali jego analizy, odpowiadając indywidualnie na 3 pytania zawarte w **Ćwiczeniu 1**.

Pytania zawarte w ćwiczeniu wykorzystują technikę **visual thinking** (myślenia obrazowego), która pozwala odróżnić to, co uczniowie widzą, od tego, co myślą, i od tego, czego chcieliby się dowiedzieć. Ta technika, oparta na naturalnej ciekawości uczniów, nie tylko zachęca do uważnej obserwacji, ale także prowokuje do myślenia i refleksji.

2. Po wykonaniu ćwiczenia poproś chętnych uczniów, by przedstawili swoje odpowiedzi na forum klasy. Na zakończenie opowiedz uczestnikom historię przedstawioną na zdjęciu łyżeczki, wskazując, jakie znaczenie miała ona dla Elżbiety Ficowskiej. W tym celu wykorzystaj poniższy fragment wypowiedzi ocalałej:

„Nigdy nie widziałam ani zdjęcia mojej matki, ani zdjęcia mojego ojca. Nikogo. Wszystko przypadło w getcie. Moją metryką jest srebrna łyżeczka”.

3. Poproś uczniów, by indywidualnie i w ciszy zapoznali się ze **źródłami C i D** i wypisali 4 najważniejsze wydarzenia z życia Elżbiety Ficowskiej (**Ćwiczenie 2**). Po wykonaniu zadania poproś uczniów, aby zapisali wybrane przez siebie wydarzenia na tablicy (flipcharcie) w kolejności chronologicznej. Następnie zapytaj, które wydarzenia i dlaczego miały największy wpływ na życie ocalałej. W ramach dyskusji ustalcie 3 najważniejsze wydarzenia z życia Elżbiety Ficowskiej. Poinformuj uczniów, że więcej szczegółów poznają dzięki fragmentowi wywiadu, którego za chwilę wysłuchają. Zanim to jednak nastąpi, poproś uczniów o wykonanie **Ćwiczenia 3** – napisanie, czego jeszcze chcieliby się dowiedzieć na temat życia Elżbiety Ficowskiej.
4. Podziel uczestników na 2 grupy i poproś, aby zapoznali się odpowiednio z **Ćwiczeniem 4** (grupa I) i **Ćwiczeniem 5** (grupa II). Poinformuj, że znajdujące się w ćwiczeniach kwestionariusze analizy źródła mogą wypełniać indywidualnie podczas oglądania wywiadu.
5. Zaprezentuj fragment wywiadu z Elżbietą Ficowską. Uczniowie uzupełniają **Ćwiczenie 4** (grupa I) i **Ćwiczenie 5** (grupa II).
6. Poproś o przedyskutowanie odpowiedzi w grupach i zreferowanie wyników pracy na forum całej klasy. Celem ćwiczeń jest dokonanie krytycznej analizy źródła pierwotnego (wywiadu) za pomocą 2 różnych kwestionariuszy analizy źródła, opracowanych przez USC Shoah Foundation do nauczania z wykorzystaniem relacji świadków w ramach

projektu IWitness². Po wykonaniu ćwiczenia wybrani uczniowie dzielą się wynikami swojej pracy na forum klasy. Na zakończenie zapytaj, który z kwestionariuszy wydaje się uczniom bardziej użyteczny i dzięki któremu z nich mogli więcej się dowiedzieć.

7. Rozdaj uczniom cytaty z wywiadu z Elżbietą Ficowską (**Źródło E**) i poproś, by wybrali po jednym z nich i w parach przedyskutowali, jak je rozumieją. Poproś też, aby się zastanowili, co cytaty te mówią na temat losu dzieci żydowskich w czasie Holokaustu, możliwości ich przeżycia i sposobów ratowania, cech charakteru szukających schronienia i ratujących, dylematów, przed którymi stali oni sami i ich najbliżsi, traumy i odzyskiwania tożsamości żydowskiej przez ocalałych po zakończeniu wojny itd.
8. Zwróć uwagę uczniów na cytaty z wywiadu z Elżbietą Ficowską:

„Chyba najwięcej było ludzi obojętnych. Obok ludzi obojętnych byli tacy, którzy...Którzy byli źli, którzy nie tylko nie pomagali, ale wprost przeciwnie – donosili. Pokazywali palcem Niemcom: o tu, tu idzie Żyd”.

Zwróć uwagę na to, że ocalała spotkała w swoim życiu również ludzi, którzy byli jej nieprzychylni. Jako dziecko Elżbieta Ficowska została wywieziona poza Warszawę, ponieważ sąsiadki zastanawiały się, czy nie powinny powiadomić Niemców, że dziewczynka może być Żydówką.

² Zobacz więcej: <https://iwitness.usc.edu/educatorresources>.

Podsumowanie

1. Napisz na tablicy tablicy/flipcharcie niedokończone zdanie:

„Wywiad z Elżbietą Ficowską skłonił mnie do myślenia/zastanawiania się/odczuwania/rozumienia...”

i poproś chętnych uczniów, aby uzupełnili je własnymi przemyśleniami wynikającymi z toku zajęć.

2. W ramach podsumowania lekcji poproś uczniów, by się zastanowili, jakie przesłanie dla współczesności może mieć historia ocalenia Elżbiety Ficowskiej. Jako inspirację do dyskusji możesz wykorzystać następujący cytat z wywiadu:

„Ta moja historia ma dużo światła, ma jednak dużo optymizmu, że nawet w takim piekle, w takich nieludzkich warunkach znajdują się ludzie, którzy mają serce, którzy potrafią kochać, którzy chcą i potrafią pomagać. I to jest bardzo ważne, szczególnie teraz, jak się opowiada o tym dzieciom, żeby ich nie dołować już tak do końca, że świat jest tak okrutny, że zabija, że ludzi można już tak upodlić do końca. Nie do końca!”

Praca domowa

Poproś uczniów, aby poszukali wiadomości na temat innych dzieci żydowskich i zestawili ich biografie z historią ocalenia Elżbiety Ficowskiej, zwracając uwagę na to, co je łączy, a co dzieli i w jaki sposób wszystkie razem pomagają zrozumieć los dziecka żydowskiego w czasie Zagłady. Poinformuj, że informacje takie można znaleźć np. w katalogu wystawy „Between Life and Death. Stories of Rescue during the Holocaust” (**Źródło F**). Ponadto zasugeruj, żeby uczniowie spróbowali poszukać historii ocalałych dzieci żydowskich pochodzących z ich okolicy.

Redakcja merytoryczna: Urszula Bijoś | Tłumaczenie: Mikołaj Sekrecki | Korekta: Marta Grygoruk

Współfinansowane przez
Unię Europejską

Sfinansowano ze środków Unii Europejskiej. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani organ udzielający dotacji nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Źródła

Źródło A

Esej wprowadzający: „Przerwane dzieciństwo. Los dzieci żydowskich podczas II wojny światowej”

W trakcie II wojny światowej społeczność żydowska w całości została skazana przez niemieckich nazistów na Zagładę. Nie robiono rozróżnienia ani na płeć, pochodzenie, ani na wiek ofiar. Niemniej pośród tych kategorii, szczególną uwagę zwracają doświadczenia dzieci. Dla Niemców w okresie II wojny światowej, jak relacjonował jeden z ocalałych, dziecko żydowskie „to była istota, która nie tylko nie miała prawa do życia, ale nawet prawa do śmierci [...]. Wojna Niemców z dziećmi żydowskimi zaczynała się już w łonie matek”³. Jak się szacuje, z około miliona dzieci żydowskich (w wieku do 14 lat) mieszkających na terenie II Rzeczypospolitej przed wojną, okupację przeżyło około 5 tys., a zatem ok. 0,5%⁴.

Badacz Holokaustu Raul Hilberg wskazał na cztery etapy polityki Niemców wobec dzieci żydowskich podczas II wojny światowej. „Pierwszym były początkowe restrykcje. Drugim było życie w getcie. Potem nastąpiły selekcje do deportacji bądź egzekucji. Wreszcie dzieci wymordowano”⁵. Etapy wyszczególnione przez Hilberga można wskazać także przy opisie i analizie zagłady osób dorosłych. Należy jednak zaznaczyć, że założenia polityki zagłady żydowskich dzieci, wytyczonej przez Niemców – w dużej mierze zostały zrealizowane już na etapie życia w getcie. Najpierw w aspekcie pośrednim, jako tej grupy, która w największym stopniu była narażona na negatywne konsekwencje warunków życia w gettach.

Codzienne funkcjonowanie dzieci żydowskich w gettach na terenie Generalnego Gubernatorstwa uzależnione było od wielu czynników, takich jak wiek, płeć, zamożność rodziny, w ogóle posiadanie rodziców lub innych najbliższych etc. Inaczej też toczył się los dzieci żydowskich w gettach tzw. otwartych lub półotwartych, w mniejszych miejscowościach, a inaczej w gettach zamkniętych, ulokowanych na terenie dużych ośrodków miejskich. Rodzaj i wielkość getta wpływały m.in. na możliwości pozyskania żywności. Ważny był wiek dziecka, im starsze i bardziej zaradne, tym łatwiej było mu zaadaptować się do zmieniających się realiów i przyjmować nowe, wymuszane warunkami role.

Szczególnie trudny był los noworodków i niemowląt. Dla przykładu w getcie warszawskim w okresie od jesieni 1940 r. do lipca 1942 r. średnio rodziło się ok. 230 dzieci miesięcznie⁶. Jednym z nich była Elżbieta Ficowska z domu Koppel. W warunkach wojny i życia w getcie zmieniały się role pełnione w rodzinie, stąd też wielu młodych Żydów i Żydówek z gett zostało zmuszonych, by zatroszczyć się o środki materialne, niezbędne do przetrwania. Często to dzieci, przez wzgląd m.in. na drobną budowę ciała, czy tzw. dobry

³ AŻIH, sygn. 301/1369, „Relacja zbiorowa – do audycji *Dzieci oskarżają*”, k. 1.

⁴ „Dzieci żydowskie w czasach Zagłady. Wczesne świadectwa 1944–1948. Relacje dzieci ze zbiorów Centralnej Żydowskiej Komisji Historycznej”, oprac. O. Orzeł, Warszawa 2014, s. 10.

⁵ R. Hilberg, „Sprawcy, ofiary, świadkowie. Zagłada Żydów 1933–1945”, Warszawa 2007, s. 209.

⁶ B. Engelking, J. Leociak, „Getto warszawskie. Przewodnik po nieistniejącym mieście”, Warszawa 2013, s. 71–72.

wygląd, dzięki któremu były mniej rozpoznawalne poza murami getta – lepiej radziły sobie z zaopatrzeniem rodziny w żywność.

Kluczowym dla losów dzieci żydowskich w Generalnym Gubernatorstwie było przystąpienie przez Niemców do realizacji Aktion „Reinhardt” w 1942 r. Akcja ta miała na celu wymordowanie wszystkich Żydów z terenu Generalnego Gubernatorstwa i Bezirk Białystok. Dzieci potraktowano na równi z osobami starszymi lub chorymi, czy też kobietami w ciąży i zakwalifikowano jako nieproduktywne, skutkiem czego wysyłano je w pierwszej kolejności na śmierć w obozach zagłady. Szansę na przetrwanie miały te, których najbliżsi zdołali przeprowadzić je na tzw. aryjską stronę i tam pod fałszywą tożsamością lub po przyjęciu chrztu, albo w stałych kryjówkach, starano się je ratować. Ich doświadczenia po tzw. aryjskiej stronie również były różne. Drugą grupą, która mogła przetrwać selekcję podczas deportacji, były starsze dzieci, nastolatki, uznani za zdolnych do pracy.

Martyna Grądzka-Rejak

Źródło B**Kopia srebrnej łyżeczki z warszawskiego getta z napisem „Elżunia”**

Źródło: POLIN Muzeum Historii Żydów Polskich

Źródło C**Historia ocalenia Elżbiety Ficowskiej**

W getcie warszawskim Henia Koppel urodziła córeczkę. Aby ratować dziecko, dzięki konspiracyjnym kontaktom przekazała je na „stronę aryjską”, choć nie było gwarancji, że dziewczynka tam przeżyje. Sześciomiesięcznemu dziecku podano lek nasenny i wywieziono je w drewnianej skrzynce ukrytej wśród cegieł. W skrzynce znajdowała się także srebrna łyżeczka, a na niej imię i data urodzenia: „Elżunia, 5 I 1942”.

Henia zginęła 3 listopada 1943 r. w obozie w Poniatowej. Ojciec Elżbiety – Josel został zastrzelony podczas likwidacji getta. Wywiezienie dziecka zorganizowała Stanisława Bussoldowa, 56-letnia położna i działaczka konspiracyjna, która wyprowadzała ludzi z getta i odbierała porody ukrywających się Żydówek. Dziecko wywiózł z getta pasierb Stanisławy Bussoldowej, który miał przepustkę do getta. Za sprawą Izabelli Kuczkowskiej Elżbieta trafiła do Stanisławy Bussoldowej. Miała trafić do pewnej rodziny na Pradze, ale kobieta, która miała ją przyjąć, chorowała na gruźlicę. Bussoldowa zatrzymała dziewczynkę.

Choć nie miała tego w planach, Bussoldowa na stałe zaopiekowała się Elżunią. Dzieciństwo dziewczynki podczas okupacji upłynęło w warunkach bezpieczeństwa i relatywnego dostatku, z dala od tematu Zagłady. W jej mieszkaniu tymczasowe schronienie znajdowały żydowskie dzieci. W latach wojny Elżbieta była ukrywana przed Niemcami, z kolei po wojnie – przed organizacjami żydowskimi odzyskującymi ocalone dzieci. Miała 17 lat, gdy dowiedziała się, że jest Żydówką. Stanisława Bussoldowa została uhonorowana tytułem Sprawiedliwej wśród Narodów Świata.

Źródło: katalog wystawy „Between Life and Death. Stories of Rescue during the Holocaust” (<https://enrs.eu/between-life-and-death>)

Źródło D

Fotografia Stanisławy Bussoldowej

Źródło: POLIN Muzeum Historii Żydów Polskich

W czasie okupacji Stanisława Bussoldowa mówiła sąsiadom w kamienicy, że Elżbieta to nieślubne dziecko służącej. Ci podejrzewali jednak pochodzenie dziecka i grozili donosem. Bussoldowa wynajęła dom pod Warszawą, gdzie dziewczynka zamieszkała z nianią.

Fotografia Elżbiety Ficowskiej

Źródło: POLIN Muzeum Historii Żydów Polskich

Elżbieta Ficowska otoczona została matczyną opieką Stanisławy Bussoldowej i niani – Janiny Peciak. Do dziecka kilkakrotnie telefonowała z getta matka. Niania przystawiała słuchawkę do twarzy gaworzącej dziewczynki. Ostatni raz taką rozmowę odbyły w październiku 1942 r. (fot. Warszawa 1942).

Fotografia Elżbiety Ficowskiej

Źródło: POLIN Muzeum Historii Żydów Polskich

Jako nastolatka Elżbieta Ficowska przeżywała bunt. Po jednej z kłótni z mamą uciekła z domu. Postanowiła szukać informacji o żydowskiej rodzinie. Zniechęcona przez dyrektora archiwum, do tematu wróciła później za sprawą męża, poety Jerzego Ficowskiego. Akt notarialny z podpisem jej ojca to jedyny odnaleziony dokument dotyczący rodziny (fot. Warszawa 1962).

Źródło E

Wybrane cytaty z wywiadu z Elżbietą Ficowską:

1) „Zapytał Pan, jak mi się udało przeżyć. Mnie się nic nie udało. To był lipiec 1942 roku. 22 lipca zaczęła się wielka akcja likwidacyjna getta warszawskiego. I wtedy ja byłam tam, w tym getcie. Byłam tam w środku tamtego piekła. Miałam sześć miesięcy. To był po prostu jakiś cudowny przypadek. Tym bardziej że straciłam wszystkich, cała rodzina, duża rodzina podobno – zginęła. Zostało dziecko, które miało sześć miesięcy, bez matki, bez ojca, bez babki, bez dziadka, bez wujków, bez cioć. Samo sześciomiesięczne dziecko”.

2) „Był to cud. Był to cud miłości z obu stron. I ze strony mojej rodziny żydowskiej, dla której – wyobrażam sobie – było to bardzo traumatyczne przeżycie: oddać sześciomiesięczne dziecko. Nie wiadomo na co i co z tym dzieckiem będzie, do ludzi, których nie znali. Ile trzeba było miłości z drugiej strony, żeby przyjąć takie dziecko i się nim zająć”.

3) „Irena Sendlerowa zawsze mówiła, że tych ludzi, którzy pomagali, było za mało. Ona chciała, żeby było więcej, no ale byli. I to byli ludzie, których można spokojnie nazwać bohaterami. No bo przecież ryzykowali własne życie, swoich rodzin. Nikt się nie rodzi bohaterem. Bohaterstwo to jest jakiś rodzaj patologii nawet, takiej pozytywnej, ale tak – odbiega od normy. Nie każdy jest gotów narażać własne życie, życie własnych dzieci, po to żeby ratować obcego człowieka. Ale takich ludzi było i wcale ich nie było mało, mimo że Irena uważała, że było ich za mało. Pewnie miała rację, bo ona tam była”.

4) „Uratowanie niemowlęcia było niesłychanie trudne, najtrudniejsze w ogóle. I dlatego tak niewiele takich małych dzieci można było uratować. No bo niemowlę płacze. Prawda? Nawet jak schowani są ludzie, jest ich kilkanaście osób i dziecko raptem zaczyna płakać. Kładło mu się na buzię poduszkę. Dziecko się dusiło, ale nie było wyjścia, bo mogło sięgnąć Niemców i wtedy wszyscy by zginęli. Było to niesłychanie trudne”.

5) „To co było najgorszego, co się zdarzyło w moim życiu, było poza moją świadomością. Jak już miałam świadomość, to miałam dookoła tylko miłość i samo dobro. Tak że nie miałam kiedy nabawiać się traumy, nie miałam czego przekazać mojej córce”.

6) „Bo jeśli chodzi o samo «żydostwo», to ono mi nic nie robiło. Bo ja nic o Żydach nie wiedziałam. Pojęcia nie miałam. W tamtych czasach w szkole się tego nie uczyło, a w domu nie mówiło. U mnie w domu to był temat tabu, bo mama się ciągle bała, że przyjadą Żydzi i odbiorą jej ukochane dziecko. Tak że ja o Żydach nie miałam zielonego pojęcia. Pamiętam, jak przyszłam do szkoły i mojego wychowawcę, polonistę, zapytałam: «Panie Profesorze, kim są Żydzi, co to takiego?». On został ze mną po lekcjach. Siedzieliśmy w bibliotece chyba dwie godziny i on mi nie zadawał pytań, tylko opowiadał o Żydach, o tym, co się stało o drugiej wojnie itd.”.

Źródło F

Fragmenty relacji ocalałych i ratujących Żydów pochodzących z różnych krajów Europy

Słowacja

Jako dziecko słuchałam opowieści o dziewczynce, której nie mogli wychowywać rodzice, więc posłano ją do ciotki. Z czasem zaczęła do niej mówić „mamo”. Rodzice dziewczynki wrócili dużo później. W wieku 12 lat odkryłam, że to opowieść o mnie samej.

Zita Kurz, ocalała z Zagłady

Przeczytaj historię Zity Kurz – katalog wystawy „Between Life and Death. Stories of Rescue during the Holocaust” (<https://enrs.eu/between-life-and-death>), s. 7.

Francja

Lucienne Clément de l'Épine, krawcowa po trzydziestce i matka ośmioletniego chłopca, była poruszona losem Żydów. W 1942 r. na prośbę żydowskiego sąsiada zawiozła paczkę do obozu w Compiègne, gdzie internowano polskich Żydów. Nie mogła uwierzyć w to, co zobaczyła. Nawiązała kontakt z tajną organizacją kobiet żydowskich WIZO⁷ i zaczęła działać, ratując dzieci przed deportacją. „Madame Clément”, jak ją nazywano, przewoziła chłopców i dziewczynki do gospodarstw położonych na zachód od Paryża, w departamencie Sarthe. W ciągu dwóch lat uratowała ponad 150 dzieci. Towarzyszyła im osobiście lub zatrudniała opiekunki. Najczęściej rodziny przyjmujące dzieci nie wiedziały o ich żydowskim pochodzeniu. Madame Clément odwiedzała ukrywających się podopiecznych i sprawdzała, jak są traktowani w nowych domach. Była dwukrotnie aresztowana i przesłuchiwana przez Niemców, jednak za każdym razem udawało jej się przekonać funkcjonariuszy, że jest nauczycielką i udziela prywatnych lekcji. Prowadziła nawet nauczycielski dziennik i zawsze miała go przy sobie. Po wojnie kontynuowała swą misję, odbierając dzieci i oddając je znów pod kuratelę WIZO.

Lucienne Clément de l'Épine jest jedną z niemal 4 tys. Francuzów i Francuzek uhonorowanych tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata.

⁷ WIZO (Women's International Zionist Organization, Międzynarodowa Syjonistyczna Organizacja Kobiet) – utworzona w 1920 r. w Londynie organizacja mająca na celu niesienie pomocy kobietom i dzieciom żydowskim. W ramach jej działalności m.in. organizowano instytucje społeczne, przyuczano do zawodu, edukowano. W 1948 r. siedzibę WIZO przeniesiono z Wielkiej Brytanii do Izraela.

Chorwacja

Byłam Żydówką i dlatego żyłam jak w areszcie domowym. Nie wychodziłam, nie spotykałam się z innymi dziećmi, z nikim. Na ulicy zawsze trzymałam Djinę za rękę. To trwało niemal trzy lata.

Dina Kahn z domu Büchler, ocalała z Zagłady

Przeczytaj historię Dina Büchler – katalog wystawy „Between Life and Death. Stories of Rescue during the Holocaust” (<https://enrs.eu/between-life-and-death>), s. 17.

Litwa

Ze wszystkich moich żydowskich kolegów z klasy ocalałem tylko ja. Podczas wojny odmówiono mi prawa do życia. Ukrywałem się w 15 miejscach. Było to możliwe dzięki nadzwyczajnej pomocy i ogromnemu poświęceniu Domicélé i innych Litwinów.

Jehoshua Shochot, ocalały z Zagłady

Przeczytaj historię rodziny Shochotów – katalog wystawy „Between Life and Death. Stories of Rescue during the Holocaust” (<https://enrs.eu/between-life-and-death>), s. 19.

Ukraina

Błąkaliśmy się głodni, słabi i zmarznięci, ale musieliśmy iść dalej. Nikt nie wie, czy przeżylibyśmy, gdyby Oksana nie wzięła nas do siebie. Umyła nas, dała nam ubranie i opatrzyła rany.

Mikhail Smolenskiy, ocalały z Zagłady

Przeczytaj historię braci Smolenskich – katalog wystawy „Between Life and Death. Stories of Rescue during the Holocaust” (<https://enrs.eu/between-life-and-death>), s. 21.

Karta pracy

Ćwiczenie 1

Przyjrzyj się uważnie fotografii i zapisz: Co widzisz? Jakie myśli i skojarzenia przychodzą ci do głowy? Jakie pytania się rodzą, gdy patrzysz na zdjęcie? Ćwiczenie wykonaj, dokończając rozpoczęte zdania:

1. Widzę _____

2. Myślę że _____

3. Zastanawiam się nad _____

Ćwiczenie 2

Po zapoznaniu się ze źródłami C i D wypisz 4 najważniejsze wydarzenia z życia Elżbiety Ficowskiej.

Twoja odpowiedź:

1.

2.

3.

4.

Ćwiczenie 3

Zastanów się i napisz, czego jeszcze chciał(a)byś się dowiedzieć na temat życia Elżbiety Ficowskiej

Twoja odpowiedź:

Ćwiczenie 4

Uzupełnij poniższą tabelę, wpisując w odpowiednie miejsca fakty oraz nazwy emocji okazywanych przez Elżbietę Ficowską w czasie udzielania wywiadu. Następnie odpowiedz na pytania znajdujące się pod tabelą.

Fakty Kto? Co? Gdzie? Kiedy? Dlaczego? Jak?	Emocje Jakie emocje dostrzegasz? Zwróć uwagę na mimikę twarzy i mowę ciała, reakcje, głos, intonację, pauzy, dobór słów.

1. W jaki sposób emocje towarzyszące Elżbiecie Ficowskiej mogą wpływać na ocenę opisywanych wydarzeń?

2. Dlaczego warto korzystać z relacji ocalałych z Zagłady i jakie wyzwania się z tym wiążą?

Ćwiczenie 5

Uzupełnij poniższy kwestionariusz analizy krytycznej źródła⁸, a następnie odpowiedz na zamieszczone pod nim pytania.

<p>Speaker (mówiący): Kim jest osoba mówiąca (imię nazwisko, doświadczenia w trakcie Holokaustu, inne istotne informacje)?</p>	
<p>Occasion (okoliczność): Co mogło skłonić osobę mówiącą do opowiedzenia własnej historii? Z jakiej perspektywy osoba mówiąca przedstawia opisywane przez siebie wydarzenia?</p>	
<p>Audience (publiczność): Do kogo osoba mówiąca się zwraca? Kto jest adresatem jej wypowiedzi?</p>	

⁸ Ćwiczenie zostało opracowane zgodnie z metodą analizy źródła SOAPStone.

Link do angielskojęzycznej wersji karty pracy znajduje się na stronie:

https://assets.ctfassets.net/r2fjqekz37jz/67LVNBEHTXLiTpUUjxBEaX/a101373d43b386596cec3f2cd77c4e8a/GO_Critical_Analysis_with_SOAPStone.pdf.

<p>Purpose (cel): W jaki sposób osoba mówiąca przekazuje informacje? Jaki jest jej stan emocjonalny? Dlaczego udzieliła wywiadu? Co chce osiągnąć?</p>	
<p>Subject (temat): Jaki temat poruszono w wywiadzie? Na czym osoba mówiąca się skupia?</p>	
<p>Tone (ton): Jakie jest nastawienie mówcy do tematu? Co dykcja i dobór słów mówią nam na temat punktu widzenia i emocji osoby mówiącej?</p>	

1. W jaki sposób emocje towarzyszące Elżbiecie Ficowskiej mogą wpływać na ocenę opisywanych wydarzeń?

2. Dlaczego warto korzystać z relacji ocalałych z Zagłady i jakie wyzwania się z tym wiążą?
